

тателите, които бяха наложили това второ издание. Основният смисъл на целия предговор отговаря на основната мисъл и в рецензията на д-р К. Кръстев за първата стихосбирка. Това е програмната теза на индивидуализма и естетизма срещу позициите на „Ново време“. За арена на битката беше избрана не случайно тъкмо сбирката, която изглеждаше да е надъхана от крайната левица, макар авторът да беше един от челните сътрудници на „Мисъл“.

Този предговор изпълни своето предназначение. Единодушният възторг на читатели и критика изчезва. Колкото и да се опитваше да се отдели от схващанията, изказани в него, Яворов губеше много от своето очарование. „Предговорът на Пенчо Славейков е оскърбление за стихотворенията на П. К. Яворов — подчертаваше рецензията на „Ново време“, — подигравка с най-чистите и светли чувства на поета, изказани в неговите кристално чисти, от бисер ковани стихове.“¹² Признанието на „Ново време“ обаче се отнасяше повече към най-ранните стихове на Яворов. С пълно отрицание се разглеждаше дори неговата революционна дейност и особено „Хайдушки песни“: „В лицето на П. К. Яворов мнозина българи искаха да видят дори приемника на великия Ботев. Обаче надеждите на тия българи скоро изчезнаха. Яворов строши своята поетическа лира, препаса „сабя халосия“, па отиде „турци да коли“ . . . “¹³

Тази недооценка на „Ново време“ по отношение на „Хайдушки песни“ веднага беше използвана от противния лагер. В кн. VI на сп. „Мисъл“ е публикувана статията от А. Протич „П. К. Яворов (характеристика)“, която в оценката си на Яворовата поезия задълбочава тезите от предговора на П. П. Славейков. Протич издига като основно начало в тази поезия индивидуализма, който достигал пълен разцвет именно в „Хайдушки песни“. Новата статия доразгръща мисълта в Славейковия предговор, че развитието на Яворов водело съвсем определено от „поетическо възпъление на партизански социалистически мисли и чувства към стихотворения с ярко индивидуалистичен характер“. Протич възвестява дори нов период, „нова фаза“, както говори той, в творческото развитие на Яворов и по този начин той в същност става родоначалник на тезата за двата периода още в началото на 1904 г.: „Именно този индивидуализъм — пише той — трябва да се счита за край на стара и същевременно за начало на нова фаза в развитието на младия поет . . . Защото индивидуализмът, проявен тъй мощно в „Хайдушки песни“, надали ще отстъпи пред чувствата на тълпата и безличната личност, от които Яворов е излязъл и от които той се е освободил бавно, но сигурно.“¹⁴

По такъв начин тезата за двата периода в творческото развитие на Яворов беше създадена от естетската литературна критика още преди „Безсънници“, за да може чрез нея образът на поета да се вмести в рамките на индивидуализма и естетизма на кръга „Мисъл“.

Различно, дори съвсем противоречиво, се пресичаха прожекторите на нашата критика за Яворовата поезия. Народът обаче продължаваше

¹² Кънев, Стихотворения от П. К. Яворов с предговор от П. Славейков, второ издание на Олчевата книжарница, сп. *Ново време*, VIII (1904), кн. IV, с. 346.

¹³ Сп. *Ново време*, ц. с., с. 346.

¹⁴ Сп. *Мисъл*, XIV, кн. VI, с. 310.